

Kielentutkimuksemme tulevia tehtäviä.

Kielemme tuntemuksen tärkeimpiin edellytyksiin kuuluvat kansankielen sanakirjan aineskokoelmat ovat vuodesta 1924 lähtien lisääntyneet silloin perustetun Sanakirjasäätiön laadittaman keruuhjelman puitteissa, ohjelman, joka nyt on katsottava pääkohdiltaan toteutetuksi. Suunnitelluista 23:sta suhteelliseen täydellisyyteen pyrkivästä pitäjänsanastosta on 21 valmiina, yksi (Etelä-Pohjanmaata edustava Nurmon kokoelma) vaatinee vielä v. 1947 nelisen kuukautta kestävän viimeistelyn, ja ainoastaan yksi (Pohjois-Pohjanmaata edustava Rovaniemen kokoelma) täytynee Lapin sodan luomien olosuhteiden pakosta jättää noin 50 % keskeneräiseksi. Tulosta on siis kaiken kaikkiaan pidettävä erinomaisen tyydyttävänä. Keräystyötä on tämän jälkeen suorittamatta enää — paitsi Kymin murteen sanastusta, jota asianomainen kunta on v:sta 1945 alkaen ryhtynyt teettämään Sanakirjasäätiön avulla varsinaisen ohjelman ulkopuolella — se, tosin tärkeä osa, joka tapahtuu Suomalaisen Tiedeakatemian Keräilytoimiston kautta Sanakirjasäätiön vapaaehtoisen kirjeenvaihtajiston välityksellä ja joka kohdistuu tutkimuksen kannalta tavalla tai toisella mielenkiintoisimpien sanojen merkitys- ja muotoseikkojen ynnä näiden maantieteellisen levinneisyyden yksityiskohtaiseen selvittämiseen. Tätä, kustannuksiltaan suhteellisen huokeata postitsekeruuta on ilmeisesti syytä jatkaa vielä useita vuosia sekä koossaolevan aineiston parast'aikaisen arkistoteknillisen muokkauksen että myöhemmän varsinaisen käsikirjoituksenlaadintavaiheen kuluessa. Mainittu vapaaehtoinen kirjeenvaihtajisto, jommoisen olemassaolon suurta arvoa kaikki asiaa seuranneetkaan eivät vielä 1920-luvulla oivaltaneet, mutta jonka silloiset Sanakirjasäätiön hallituksen puheenjohtaja professori Setälä ja keruutoiminnan johtaja maisteri Toivo Kaukoranta tarmokkaasti ja taitavasti organisoivat, merkitsee — kuten nykyisin yhä selvemmin on alkanut ilmetä — kansankielemme ja muun kansanomaisen perinnäiskulttuurimme tutkimukselle odottamattoman tärkeitä aineksenhankintavälinettä. Rohkenisin väittää, että sitä tietä ainakin 1930-luvulla, jolloin vapaaehtoinen keruutoiminta eli loistavaa kukoistuskauttaan, kertynyt aineisto on arvoltaan olennaisissa suhteissa hyvin rinnastettavissa yliopistokoulutuksen saaneiden vakinaisten sanastajien tuloksiin, jopa eräiltä puolin ylittääkin ne. Tämä, enimmäkseen »Sanastaja»-aikakauslehdien kyselysarjoihin vastauksina saapunut massa-aineisto on niin monipuolista, runsasta ja yksityiskohtaista, että voi ennustaa lähivuosina suureksi osaksi siihen perustuen syntyvän mielenkiintoisia, materiaalin ennen tuntemattoman rikkauten vuoksi metodisestikin uutta tarjoavia

kieli- ja kansatieteellisiä tutkimuksia, esim. yliopistollisia väitöskirjoja; onpa siinä rakennustarvikkeita myös etnologisiin, folkloristisiin ja tyyliopillisiin tarkoituksiin — muistettakoon vain 1 1/4 miljoonaan toisintoon nouseva sananparsikokoelma ja noin 1000:n eri muistiinpanijan yhdenjakoiset murretekstit 360:stä maamme pitäjästä. Entistä mahdollisempia ja toivottavampia ovat tästä puoleen kielitieteen alalla etenkin sanastomaantieteelliset ja merkityso pilliset tehtävät, sen tapaiset kuin mitä edustavat jo ilmestyneet tohtorien VEIKKO RUOPPILAN ja R. E. NIRVIN tunnetut väitöskirjat, sekä kansatieteessä sen suuntaiset perusteelliset monografiat kuin dosentti KUSTAA VILKUNAN tutkimukset kansanomaisista työnjuhlista ja esim. leppäpirkko-hyönteiseen liittyvistä uskomuksista tai tohtori TOINI KAUKOSEN äskeinen väitöskirja pellavan ja hampun viljelyksestä ja muokkauksesta.

Sanakirjasäätiön piirissä on jo kauan ollut vireillä ajatus, että sopivana ajankohtana vastaisuudessa olisi tehtävä yritys käyttää Suomalaisen Tiedeakatemian Keräilytoimistoa myös paikannimistöön ja myöhemmin erikseen ehkä vielä vanhojen kansanomaisten henkilönnimien suurkeräyksen toimeenpanemiseksi palkintokilpailuja järjestämällä; tällöin voisivat kenties ylioppilasosakunnat jälleen soveltua välittäjiksi samoin kuin oivallisesti onnistuneissa ja osakunnille itselleenkin antoisiksi muodostuneissa sananparsien keräyksissä. Nimien kokoaminen edellyttäisi kyllä osittain toisenluonteista organisointia kuin muu kansanperinteen keräys, koska olisi pyrittävä välttämään saman nimen turhan moninkertaista muistiinpanemista, jota vastoin varsinaista sanastoa sekä asiatietoja ja kansanrunoutta koottaessa saman keräyskohteen toisintojen runsaus tiettyyn rajaan asti on yleensä vain eduksi.

Tutkimustehtävien valintamahdollisuuksien laajenemista merkitsee osaltaan sekin, että Sanakirjasäätiön yhteyteen hallinnollisesti liitetyn »Suomen suku» -tutkimuslaitoksen arkisto kykenee puolisoitoista vuosikymmentä kestäneen hiljaisen uurastuksen jälkeen tästedes, jo ennen siellä tekeillä olevan etymologisen sanakirjan valmistumistakin, tarjoamaan korvaamatonta apua etenkin sanastomme alkuperän selvittäjille. Paitsi sangen perusteellista suom.-ugrilaisen sanahistoriallisen tutkimuksen bibliografiaa laitoksessa on käytettävissä laaja »Suomen kansan vanhojen runojen» sekä samoin melko suuri vanhan kirjasuomen sanahakemisto. Ei ole unohdettava sitäkään seikkaa, että Suomalais-ugrilaisen Seuran suuren julkaisuohjelman tuloksina on äskettäin ilmestynyt hyviä sanastoja ja tekstikokoelmia eri sukukielistämme — muistettakoon tässä erikoisesti lyydiläismurteiden ja liivin kielen sanakirjat — ja uusia samanlaisia on valmistumassa. Nimenomaan vanhan kirjasuomen tutki-

musta helpottavat Werner Söderström Oy:n faksimilejulkaisut Agricolan teoksista, 1642:n Raamatusta ja Lönnotin sanakirjasta sekä »Suomen suku»laitoksen julkisuuteen saattama Gananderin suuri thesaurus, johon sisältyy mm. varsin hyödyllinen kirjallisuussitaattikokoelma lähdeviittaauksineen. Niinikään on syytä huomauttaa, että eritoten sanaston tutkimus voi jo saada tärkeätä apua Suom. Kirj. Seuran teetettävänä olevan Nyky-suomen sanakirjan laajoista, noin 4 miljoonaa hakulippua sisältävistä kokoelmista ja että näihin on kertynyt odottamattoman paljon pelkästään murteellisuuksiksikin luokiteltavaa aineista kansankieltä taitavilta ja suosivilta käyttäjiltä. Merkitysopin tutkija samoin saattaa suuresti hyötyä tästä hyvässä järjestyksessä olevasta arkistosta, jossa sitä paitsi on olemassa itse sanakirjan valmistusta käsikirjoitustakin m-alkuisiin sanoihin asti. Nyky-suomen sanakirjan aineskokoelmien pariin sijoittuu luontevasti myös se deskriptiivis-normatiivinen yleiskielen tutkimus, joka palvelee käytännön tarpeita ja joka 1945-v:n alusta on tehostunut SKS:n silloin perustaman kielitoimiston ja sen tukena toimivan uuden kielivaliokunnan vaikutuksesta. Tässä on lausuttava se harras toivomus, että tarpeelliseksi osoittautunut kielitoimisto voitaisiin lähivuosina vakiinaistaa joko valtionavun turvin tai muulla tavoin.

Kielemme instrumentaalifoneettisen tallentamisen alalla on vielä runsaasti tekemistä, jos halutaan tulevaisuuden tutkimukselle pelastaa ja mahdollisimman kestäväään aineeseen kiintää sen tapaista runsasta, luontevaa, todellisista puhumatilanteista saatua, koehenkilöjen eri ikäkausialueita, kaikkia päämurteitamme sekä myös yleiskieltä edustavaa kielennäyteaineistoa, jommoisen tärkeyttä unkarilainen asiantuntija tri LAJOS HEGEDŰS vakuuttavasti perusteli Virittäjässä 1944 esim. ss. 14—16. Hänen vaatimuksiaan eivät läheskään kaikissa suhteissa — esim. mitä tulee asianomaisten puhumatilanteiden luontevuuteen ja levyjen kestävyysasteeseen — vastaa ne noin 25:tä murrettamme edustavat äänilevytallenteet, jotka Kotikielen Seura, yhteistyössä Sanakirjasäätiön ja osittain myös Suomen Yleisradion kanssa, on hankkinut arkistoonsa ja joita viimeksi on lyhyesti esitelty Virittäjässä 1946 s. 175. Olisi varmaan syytä jatkaa ja omiin murteisiimme ulottaa niitä kokeita, joita professori Antti Sovijärvi äskeisen sodan aikana Helsingin yliopiston foneettisen laitoksen puolesta on suorittanut vepsän kielen näytteiden keräämiseksi ns. magnetofonilla, jommoisen käyttö on kätevää ja halpaa ja jonka ääninauhoista parhaat tallenteet ovat valikoitavissa siirrettäviksi kestolevyihin. Saatetaan toivoa, että tällaisen aineiston perusteella vastedes käy päinsä paitsi entistä tarkempi äänteiden analyysi, esim. tavuaksenttikysymysten eksakti valaisu fotometrillä intensiteetinnmittausta hyväksikäyttäen, myös todella uutta esiintuva puhemelodian selvittely ja erinäisten lauseopinkin ilmiöiden huo-

miointi. Lisäksi hyvin valmistettuun mekaaniseen puheen tallenteeseen liittyy, kuten jo DELBRÜCK uneksi (ks. Vir. 1944 s. 15), se kielentutkijan mieltä oudosti kiehtova mahdollisuus, että kun esim. äänilevyjä on tarpeeksi monta miespolvea säilytetty, niiden avulla ehkä kerran voidaan elävin korvin seurata itse äänneenmuutoksen tapahtumiprosessia. Älköön tulevaisuuden suomen kielen tutkimus pääskö tässä suhteessa syyttämään meidän polveamme lyhytnäköisyydestä tai veltoasta asiaan suhtautumisesta!

On luonnollista, että kaikelle kielentutkimukselle välttämättömiä edellytyksiä luova äännehistorian harrastus, joka Suomessa on vanhastaankin arvossa ja suosiossa, on edelleen saava osakseen ansaitsemansa huomion. Ilahduttava onkin todeta, että meillä on parailaan useita tähän tieteemme keskeiseen alaan kiinnostuneita, pystyviksi osoittautuneita nuoriakin työntekijöitä. Lisääntyneet uudenaikaiset ainesjulkaisut sekä syventyvä lähimpien etäsukukielten lapin, mordvan ja tšeremissin tuntemus tekevät toivottavasti lähiaikoina mahdolliseksi esim. kantasuomen vokaaliston rakenteen entistä paljon tarkemman valaisemisen. Ja yleensä on tietysti kaikin voimin pyrittävä pitämään kiinni siitä tähänastisen tutkimuspolitiikkamme arvokkaasta saavutuksesta, että meillä jatkuvasti on olemassa jokaisen sukukielemme hyviä erikoistuntijoita, ims. kielistä samojedikieliin asti.

Puhuessamme kielentutkimuksen aihepiirin laajentamisesta on paikallaan viitata myös asiaan, jonka merkitystä maisteri ARVO T. INKILÄ-vainaja tähdensi Virittäjän tämän vuoden 1. numerossa julkaistussa kirjoituksessaan (esim. s. 63), nim. nykyaikaisen psykologian hyväksikäyttöön kielitieteessä. Olisi varsin suotavaa, että jotkut nuoret tutkijat meilläkin ryhtyisivät perehtymään näiden kahden tieteen raja-alueiden mielenkiintoisiin ongelmiin. Otaksuttavasti esim. äskeisten soitiemme aivovammaisten afasia- ja muut puhehäiriötapaukset, joita psykologien taholla lienee jonkin verran tutkittu teoreettiseltakin kannalta, ehtisivät vielä tarjota havaintoainesta kielimiehillekin. Lasten puhumaanoppimisprosessi ja muut lasten kielen ilmiöt odottavat niinkään suomalaista erikoistutkijaansa; ulkomaista vertailuaineistoa on tiettävästi olemassa kosolta. Erittäin toivottavaa olisi, että meillä tähän asti kokonaan laiminlyöty kaksikielisyyden tarkastelu yksilöpsykologiselta kannalta saisi piakkoin osakseen ansaitsemaansa mielenkiintoa, koskapa meillä on sellaiselle tutkimukselle olemassa luonnolliset edellytykset mitä aineiston runsauteen tulee ja koska asialla on suorastaan käytännöllistäkin, kasvatuspoliittista merkitystä. Ulkomaisia esikuvia ja vertauskohtia ei tälläkään alalla puuttuisi.

Vihdoin haluaisin vielä kohdistaa huomiota erääseen, tutkimusta oh-

jaavan toiminnan kannalta niinkään muistissapidettävään seikkaan, johon olen takavuosina jo parissa yhteydessä kajonnut, nim. siihen, esim. LEO WEISGERBERIN ansiokkaasti valaisemaan tosiasiaan, että minkään kielen sisäisen rakenteen, enempiä grammaattisen kuin leksikaalisenkaan, perusominaisuudet eivät ole selvitettävissä pelkästään sen omien murteiden, lähi- ja etäsukukielten sekä vierassukuisten naapuruskieltenkään tarjoaman vertailuaineiston nojalla. Tarvitaan lisäksi rinnastusta mitä erilaisimpiin, maantieteellisesti kaukaisimpiin ja olemukseltaan mahdollisimman toisenlaisiin kieliin ja kielikuntiin, jotta erinäiset oman kielen rakenneseikat irtoaisivat siitä itsestäänselvyyden litteästä taustasta, johon ne niin sanoakseni tähystimme yksiputkisuuden vuoksi ovat sielumme silmissä sulautuneina, ja saisivat perspektiiviä ja plastillisuutta, lakkaisivat esim. olemasta muka yleisinhimillisiä, sielunrakenteen samanlaisuudesta johtuvia selviöitä ja osoittautuisivat vain tietyiksi mahdollisuuksiksi muiden, aivan toisenlaisten mahdollisuuksien joukossa.¹ Näin ollen tekisi mieli väittää, että on jo oman kielemme ja kielikuntamme syvällisemmän tuntemaanoppimisen kannalta hyödyllistä, että meillä aina pysyy vireillä ja aikaa myöten yhä vahvistuukin harrastus vieraiden kielten itseensä tutkimiseen. Ei riitä huolehtia vain siitä, että omat miehemme pitävät hallussaan tarpeelliset germaaniset, slaavilais-balttilaiset ja romaaniset oppituloit yliopistoissamme, on myös tärkeätä jatkaa altailais- ja seemiläiskielten tutkimuksen alalla meillä luotuja kauniita perinteitä. Ei olisi pidettävä ylellisyytenä sitäkään, että jokunen suomalainen ottaisi elämäntehtäväkseen maailman toiseksi suurimpaan kielikuntaan, indo-kiinalaiseen syventymisen. Myöskään altailaiskieliä rakenteeltaan muistuttavan japanilais-korealaisen kieliryhmän tuntemuksen emme saisi antaa maassamme sammua etevän maanmiehemme prof. G. J. Ramstedtin mukana. Rohkenenpa esittää senkin toivomuksen, että tilaisuuksien tarjoutuessa jotkut kielitieteellisen koulutuksen saaneet meikäläiset kiinnostuisivat muidenkin eksoottisten kansojen kieliin. Ennen kaikkea tällöin tulee ajatelleeksi niitä Lounais-Afrikan Ambomaan bantumurteita, joista suomalaiset lähetystyöntekijät ovat luoneet ošindongan yleiskielen, kielen, jolle tohtori Martti Rautanen on kääntänyt koko Raamatunkin ja jonka puhujain keskuudessa Suomen Lähetysseuran edustajat yhä

¹ Vrt. PAAVO RAVILAN arvokasta oivallusta, että alkuperäisen lauseen ei suinkaan ole tarvinnut olla kaksijäseninen, sekä subjektin että predikaatin sisältävä, kuten indogermanistit ovat väittäneet vedoten otaksumaansa psykologiseen välttämättömyyteen. Ravilan huomio perustuu juuri laajaan erisukuisten kielten olosuhteiden vertailuun, olosuhteiden, joista tärkeä osa on ollut asianomaisille indogermanisteille tuntematon. Ks. esim. Vir. 1943 s. 247—.

työskentelevät. Toivottavia tutkimuskohteita olisivat edelleen esim. ne Etelä-Amerikan Ecuadorin intiaanien murteet, joiden puhujain luona meikäläinen etnografi prof. Rafael Karsten on vierailut aineistoa keräten.

Siihen mahdolliseen vastaväitteeseen, että tuollaisten, maapallon toisissa ääriissä puhuttujen kielten tuntemus on hankittavissa ulkomaisesta kirjallisuudestakin, on huomautettava, että meille olisi merkityksellistä juuri se, mitä havaintoja äidinkieleltään suomalaisen tutkija voisi tehdä suoraan elävään materiaaliin perehtyessään, — sitä ei suinkaan korvaa muukalaisen laatima kirjallinen toisen käden lähde. Lisäksi kannattaa hieman itsetuntoamme nostaen palauttaa mieleen professori Ramstedtin suullisesti usein esittämä, hänen omiin kokemuksiinsa pohjautuva käsitys, että juuri suomalaisilla on eräitä edellytyksiä ns. eksoottisten kielten menestykselliseen tutkimiseen, enemmänkin kuin monilla indo-eurooppalaisten kansojen jäsenillä. Prof. R:n mukaan se seikka, että meikäläinen tutkija hyvin hallitsee kahta niin peräti erirakenteista kielisysteemiä kuin suomea ja ruotsia (lisäksi tavallisesti muutamia muitakin indo-aur. kieliä), antaa hänelle edullisemman sekä foneettisen että grammaattisen lähtökohdan esim. ventovieraan japanin kielen ilmiöiden oikeaan luokitteluun, kuin mitä yleensä on sanokaamme englantilaisella tai vaikkapa skandinaaveillakaan.

Oman kielentutkimuksemme kansainvälisestäikin arvossapidetyt perinteet sekä sellaisten pienten kansojen kuin Tanskan ja Hollannin lingvistiset saavutukset rohkaiskoot Suomen kielimiehiä nykyisen ajankohdan ahdistavuudesta huolimatta pitämään päämääräänsä korkealla ja näköpiiriänsä avarana.

Lauri Hakulinen.